

De sociale verkiezingen van 1991

---

door Guy TEGENBOS,

Journalist bij De Standaard

In juni 1991 hadden voor de tiende maal sociale verkiezingen plaats. Ze leidden tot een overwinning voor de christelijke vakbond ACV, en een verlies voor alle andere vakbonden en lijsten, zij het dat de liberale vakbond meent dat men zijn resultaten als een "stabilizatie" kan beschouwen. Hoewel de socialistische vakbond, het ABVV, een relatieve meerderheid van de stemmen behield in Wallonië, stak het ACV het ABVV in zetelaantal voorbij in dit gewest dat sinds mensenheugenis als een socialistisch bolwerk beschouwd werd.

Een andere belangrijke verschuiving is dat de "algemene" vakbonden de meerderheid van de stemmen veroverden bij de kaderleden, ten nadele van de "specifieke" kaderlijsten, de lijsten ingediend door organisaties en groeperingen die enkel het kaderpersoneel vertegenwoordigen.

De participatie aan de verkiezingen daalde echter verder, ondanks een publiciteitscampagne van het ministerie van Arbeid die de werknemers opriep tot deelname aan de verkiezingen.

Over de datum van de verkiezingen werd lange tijd geruzied. Vakbonden en werkgevers waren tijdens de onderhandelingen over een centraal akkoord voor de particuliere sektor, overeengekomen de datum van de verkiezingen – normaal april 1991 – te verschuiven om te vermijden dat de verkiezingscampagne zou samenvallen met de onderhandelingen over sectorale en bedrijfs-CAO's die alleszins in het vroege voorjaar van 1991 nog aan de gang zouden zijn. De werkgevers wilden de verkiezingen met een jaar verdagen en herbepleitten meteen hun oude stelling de sociale verkiezingen maar om de vijf i.p.v. om de vier jaar te houden. De vakbonden weigerden dat, mede omdat het risico bestond dat de sociale verkiezingen dan in het kielzog van de politieke verkiezingen (gepland voor januari 1992) zouden terecht komen. Uiteindelijk besliste de minister van Arbeid de sociale verkiezingen slechts uit te stellen tot juni 1991.

Deze analyse van de verkiezingsresultaten is gebaseerd op de twee officiële publicaties van het Ministerie van Arbeid¹. Ofschoon, mede door de ijver van de betrokken ambtenaren, de beschikbaarheid van de informatica, en de druk van de media, de officiële resultaten sneller bekend raakten dan vorige keren, en de minister begin augustus al "voorlopige definitieve" cijfers bekend maakte en eind september "definitieve" resultaten (ruim 98%), wensten de sociale partners in de Begeleidingscommissie de officiële cijfers pas af te sluiten op 15 december, om nog enkele voor de rechtbank betwiste dossiers te kunnen verwerken.

---

(1) *Resultaten van de sociale verkiezingen 1991*, Ministerie van Arbeid, Dienst Ondernemingsraden. Deel 1 (beknopt) 55 blz. Deel 2 (volledige gegevens) 165 blz. (Wettelijk depot: D/1991/1204/40).

Voorlopige cijfers werden, nog tijdens de verkiezingswerkzaamheden, bekend gemaakt door de dienst Onderneming van het ACV. Die cijfers (over de behaalde zetels, niet over de stemmenaantallen, zie verder) bleken relatief correct te zijn, maar wekten, door de tendensen die ze onthulden, de woede op van het ABVV dat vrij slecht scoorde.

Het Ministerie van Arbeid beloofde tegen de volgende sociale verkiezingen sneller cijfers beschikbaar te stellen.

I. De kiezers

1.300.000 werknemers konden in 1991 aan sociale verkiezingen deelnemen: ruim 1.160.000 konden een ondernemingsraad én een comité veiligheid, gezondheid en verfraaiing van de werkplaatsen verkiezen (verder kortweg comité veiligheid of comité genoemd); een 140.000-tal konden enkel een comité veiligheid verkiezen.

Kunnen deelnemen aan de sociale verkiezingen is een voorrecht voor de actieve werknemers van grotere particuliere bedrijven (50 werknemers of meer) uit de profit- en de non-profitsector. De 1.000.000 werknemers van bedrijven met minder dan 50 werknemers kunnen geen vertegenwoordigers aanduiden. De 800.000 werknemers van de overheid evenmin (uitgezonderd ruim 100.000 onder hen die werknemer zijn van een *vrije* school met minstens 50 werknemers; die scholen worden tot de particuliere non-profitsector gerekend). De niet-actieve werknemers – waaronder de 400.000 volledig werkloze werkzoekenden, de bijna 100.000 loopbaanonderbrekers, enz. – kennen evenmin sociale verkiezingen.

Het aantal ondernemingen, waar in 1991 verkiezingen moesten georganiseerd worden, bleef min of meer gelijk. Het aantal personeelsleden dat kon stemmen, lag in 1991 ongeveer 80.000 eenheden of 6 à 7% hoger dan in 1987. Die stijging is grotendeels het gevolg van een toename van de werkgelegenheid.

1.160.000 werknemers konden deelnemen aan verkiezingen voor ondernemingsraden in zowat 3.000 ondernemingen met 100 of meer werknemers: 2.275 profit-bedrijven (74%) met 934.089 werknemers (80%) en 782 non-profitbedrijven (26%) met 229.347 werknemers (20%).

1.300.000 werknemers konden deelnemen aan verkiezingen voor comités veiligheid in 5.200 ondernemingen met 50 of meer werknemers: 3.909 profit-bedrijven (74%) met 1.030.035 werknemers (79%) en 1.328 non-profitbedrijven (26%) met 270.618 werknemers (21%).

Het gewicht van de non-profitbedrijven in deze sociale verkiezingen kan dus op zowat 20% geraamd worden.

Van de stemgerechtigden zijn, zowel voor de ondernemingsraden als voor de comités veiligheid, 62% mannen en 38% vrouwen. In de profit-ondernemingen vormen de mannen 70% van het kiezerskorps; in de non-profitbedrijven 33%.

Door een late ingreep in de wetgeving – het optrekken van de leeftijdsgrens van 21 tot 25 jaar – verdween de categorie van de jongere werknemers uiteindelijk toch niet. Die jongeren vormen een apart kiescollege, d.w.z. stemmen apart voor aparte vertegenwoordigers. Zowel voor ondernemingsraad als voor comité veiligheid vormen deze jonge werknemers zowat 10% van het totale kiezerskorps. Dat cijfer ligt wat lager in de non-profitbedrijven.

Daarnaast staan 37% van de stemgerechtigden genoteerd als arbeider en 52% als bediende; deze laatste groep bestaat voor een vijfde (10% van het totaal dus)

uit kaderpersoneelsleden; voor de ondernemingsraad vormen die laatsten een apart kiescollege; voor het comité veiligheid behoren ze bij de bediendengroep. In de non-profitsector bedraagt het aandeel van de arbeiders maar 16%, het aandeel van de bedienden 77% (inbegrepen het kaderpersoneel dat een elfde van deze groep of 7% van het totale personeelsbestand uitmaakt).

Van het totale kiezerskorps werkt 55% in Vlaanderen, iets meer dan 20% in Wallonië en iets minder dan 25% in Brussel. Dat betekent dat Wallonië, traditioneel bolwerk van het syndicalisme, maar marginaal op de nationale cijfers weegt, beduidend minder dan zijn bevolkingscijfer ($\pm 33\%$) laat vermoeden en zelfs iets minder dan zijn aandeel in het BNP ($\pm 25\%$) laat vermoeden. Brussel ($\pm 10\%$ van de bevolking) weegt daarentegen voor bijna een kwart op de nationale uitslag. De differentiële participatie aan de sociale verkiezingen (zie verder) corrigeert het gewicht van Vlaanderen in de verkiezingsresultaten tot 52.7%, dat van Wallonië tot 22,9% en dat van Brussel tot 24,4%. Hoe dan ook, Vlaanderen bepaalt de nationale uitslag voor méér dan de helft.

Deze analyse van het kiezerskorps toont aan dat de traditioneel sterke syndicale categorieën van werknemers niet langer het zwaarst doorwegen op de uitslag van de sociale verkiezingen (tabel I).

Tabel I

Samenstelling kiezerskorps

De traditioneel sterke syndicale categorieën vormen vaak een minderheid in de sociale verkiezingen.

Van de kiesgerechtigde werknemers zijn er ongeveer

80%	profit-werknemers
62%	mannen
55%	Vlamingen
52%	bedienden (kader incl.)
42%	bedienden (kader excl.)
38%	vrouwen
37%	arbeiders
25%	Brusselaars
20%	Walen
20%	non-profit-werknemers
10%	jongeren (- 25 jaar)
10%	kaderpersoneel.

De deelname aan de sociale verkiezingen daalde verder. In de jaren zestig bedroeg die participatiegraad nog bijna 80%. Sinds het midden van de jaren zeventig daalt dit cijfer. In 1983 bedroeg de participatiegraad nog 70% voor de ondernemingsraden en 65% voor de comités. In 1987 daalden deze cijfers tot resp. 67% en 64%. In 1991 ging de daling verder tot 63% voor de ondernemingsraden en 60% voor de comités. Voor de profitbedrijven ligt de participatiegraad van 1991 nog hoger dan voor de non-profitsector (resp. 68% en 42% voor de ondernemingsraden en 66% resp. 38% voor de comités).

De participatiegraad vertoont ook verschillen per gewest en voor arbeiders, bedienden en kaderleden. De participatiegraad is het hoogst in Wallonië en onder de arbeiders in Vlaanderen en Wallonië (tabel II).

TABEL II

Participatiegraad per gewest voor arbeiders, bedienden en kaderleden
Ondernemingsraden, profit-sector (*)

	Arbeiders	Bedienden	Kaderleden
Vlaanderen	82	68	56
Wallonië	85	78	66
Brussel	60	70	65
Nationaal	80	70	62

(*) Jonge werknemers en gemengde kiescolleges worden hier buiten beschouwing gelaten.

II. De kandidaten

Alleen de als representatief erkende werknemersorganisaties kunnen kandidatenlijsten indienen voor de sociale verkiezingen. Dat zijn in principe alleen de drie traditionele vakbonden : het socialistische ABVV (Algemeen Belgisch Vakverbond), het christelijke ACV (Algemeen Christelijk Vakverbond) en de kleinere liberale ACLVB (Algemene Centrale van de Liberale Vakbonden van België).

Voor de ondernemingsraden zijn er aparte kiescolleges voor het kaderpersoneel en daarvoor mogen niet alleen de drie traditionele vakbonden, maar ook de Nationale Confederatie van het Kaderpersoneel (NCK) kandidaten voorstellen en zelfs ook bedrijfsgebonden groeperingen van kaderleden ; deze laatste kunnen zgn. Individuele Lijsten (IL) of huislijsten indienen.

Het aantal kandidaten nam in vergelijking met 1987 in absolute cijfers weer lichtjes toe, maar blijft uitgesproken beneden de vroegere cijfers. De stijging doet zich vooral voor bij de vakbond die de beste resultaten behaalde : het ACV. Het

TABEL III

Evolutie aantal kandidaten 1983-1991, ondernemingsraden en comités

	ABVV	ACV	ACLVB	NCK	IL	To- taal kand.	Aan- tal mand.	Aan- tal kand./ mand.
Ondernemingsraden								
1983	21.011	25.465	6.302	—	—	52.778	19.156	2,76
1987	19.410	24.028	5.475	586	772	50.271	19.991	2,51
1991	19.891	25.797	5.530	548	757	52.523	21.312	2,46
Comités veiligheid								
1983	29.549	35.054	8.242			72.845	31.510	2,31
1987	24.974	30.065	6.239			61.278	28.064	2,18
1991	24.810	32.247	6.033			63.090	29.196	2,16

aantal te begeven mandaten nam evenwel ook toe. De verhouding tussen het te begeven mandataantal en het aantal kandidaten ("de passieve participatiegraad") nam dus nog verder af: tot 2,46 kandidaten per mandaat voor de ondernemingsraden en tot 2,16 voor de comités.

III. Algemene resultaten

Zowel voor de ondernemingsraden als voor de comités veiligheid gaat de christelijke vakbond ACV vooruit, en verovert hij nationaal zelfs de absolute meerderheid van de stemmen. Alle andere lijsten gaan erop achteruit. De socialistische vakbond ABVV verliest stemmen, en zakt zowel voor de ondernemingsraden als voor de comités zelfs weg tot een stemmenaandeel van minder dan 40%. De stemmenscore van de liberale vakbond ACLVB kent een "negatieve stabilisatie": hij blijft stabiel voor de ondernemingsraden en zakt voor de comités veiligheid. De aparte kaderlijsten voor de ondernemingsraden, zowel de Nationale Confederatie van het Kaderpersoneel (NCK) als de Individuele Lijsten of huislijsten, verliezen stemmen.

TABEL IV
Vergelijking stemmenpercentages 1987-1991

	ABVV	ACV	ACLVB	NCK	IL
Ondernemingsraden					
1987	40,8	47,9	7,5	2,3	1,5
1991	37,9	51,5	7,5	1,8	1,3
Comités veiligheid					
1987	41,9	49,6	8,6		
1991	38,9	53,1	8,0		

Dat het ACV stemmenaandeel wint en het ABVV stemmenaandeel verliest, is geen nieuw gegeven. Die trend is bijna constant terug te vinden in de uitslagen van de opeenvolgende sociale verkiezingen. Slechts tweemaal werd die trend doorbroken: in 1967 en in 1983. Daarnaast verloren de drie vakbonden in 1987 stemmen omdat de kaderleden vanaf dan voor de ondernemingsraden ook voor andere lijsten konden stemmen (NCK en IL).

TABEL V
Evolutie stemmenpercentages sociale verkiezingen 1954-1991

	ABVV	ACV	ACLVB	NCK	IL
1954	59,0	37,0	3,5		
1958	55,0	41,0	4,0		
1963	51,1	43,8	5,1		
1967	51,5	42,5	6,0		
1971	48,7	45,5	5,8		
1975	46,1	47,7	6,2		
1979	42,6	50,1	7,3		
1983	43,4	48,6	7,9		
1987	40,8	47,9	7,5	2,3	1,5
1991	37,9	51,5	7,5	1,8	1,3

IV. De zetels

Het stemmenaandeel van de onderscheiden lijsten stemt niet geheel overeen met hun zetelaandeel. Voor die "verstoring" zijn verscheidene elementen verantwoordelijk. Het aantal te verdelen zetels is niet volledig proportioneel met de omvang van het bedrijf. Bovendien is het kiezerskorps in elk bedrijf opgedeeld in aparte kiescolleges (jonge werknemers, arbeiders, bedienden, kaderpersoneel). Aangenomen wordt dat vooral de sterkere aanwezigheid van het ACV in kleinere bedrijven en zijn overweldigend overwicht in de non-profit-sector (katholieke scholen, ziekenhuizen, rusthuizen, enz.) de zetelverdeling in zijn voordeel doen overhellen. De individuele kaderlijsten die maar in sommige bedrijven aanwezig zijn, maar daar dan vaak zeer sterk staan, scoren ook beter in de zetelverdeling dan lijsten die in meer bedrijven aanwezig zijn maar ook in meer bedrijven minder sterk staan. Dat laatste verklaart het verschil in "zetelrendement" tussen stemmen uitgebracht voor de NCK en stemmen voor de IL.

In deze bijdrage wordt overwegend met stemmenpercentages gewerkt, omdat de eerste klemtoon hier ligt op de analyse van het stemgedrag. Zetelcijfers komen aan bod in de mate dat ze significant afwijken van de stemmencijfers.

De vakbonden hebben vaak de neiging om overwegend de cijfers over de zetelverdeling te hanteren, onder meer omdat die cijfers sneller accuraat beschikbaar zijn. Ze geven bovendien de verhoudingen weer in de machtsuitoefening na de verkiezingen.

TABEL VI

Vergelijking stemmen- en zetelpercentages, ondernemingsraden

	ABVV	ACV	ACLVB	NCK	IL
Stemmen %	37,9	51,5	7,5	1,8	1,3
Zetels %	33,7	59,1	4,2	1,4	1,7

De zetelverdeling werkt sterk in het voordeel van het ACV. Met een stemmenpercentage van ruim de helft van de stemmen (51,5%) haalt de christelijke vakbond bijna zes op tien (59,1%) van de zetels, d.i. een rendement van 1,15 (zetels%/stemmen%). Het ABVV haalt een rendement van 0,89; de ACLVB 0,56; de NCK 0,78 en de IL 1,3.

Het opmerkelijkste gevolg van deze vertekening is dat het Waalse ACV met minder stemmen dan het Waalse ABVV, toch meer zetels behaalde (zie verder tabel IX). Daarmee bewees het ACV, tot grote woede van het ABVV, dat de machtspositie van de socialistische vakbond in het "rode bolwerk" Wallonië gebroken was. Meer dan welk ander gegeven, wogen dit feit en de ACV-verklaringen hierover op de politiek-syndicale verhoudingen de maanden nadien.

V. Verschillen

De algemene trend van deze verkiezingen – winst voor het ACV en verlies voor de andere lijsten – doet zich praktisch over heel de lijn voor. Dat blijkt uit de opsplitsing van de cijfers naargelang de kiescolleges (arbeiders, bedienden, kaderpersoneel), en naargelang de sectoren (profit-, non-profit).

Zowel voor arbeiders als voor bedienden (tabel VII) gaat het ABVV in alle gewesten een 3 tot 4% achteruit en gaat het ACV een 3 tot 4% vooruit. De enige

uitzondering hierop vormen de bedienden in Brussel waar het ABVV zijn positie handhaaft, en het ACV achteruit gaat ten voordele van de ACLVB, zonder dat de christelijke vakbond er evenwel zijn relatieve meerderheidspositie verliest.

Het stemmenverlies onder de Waalse arbeiders bedraagt ook ruim 3% maar het ABVV behoudt hier duidelijk zijn positie van grootste vakbond met zelfs een ruime absolute meerderheid van 58% van de stemmen. Dat is meteen de hoogste score van het ABVV en de enige score boven de 50%. Onder de Brusselse arbeiders behoudt het ABVV nog zijn positie van sterkste vakbond; het verschil met het ACV is sterk verkleind maar hier maakt vooral het ACLVB vooruitgang.

In Vlaanderen behaalt het ACV bij de arbeiders een absolute meerderheid, een positie die het al lang had bij de bedienden en die het daar nog versterkt tot 66,6%. Nationaal heeft het ACV zijn absolute meerderheid onder de bedienden nog versterkt. In Wallonië en Brussel heeft het ACV onder de bedienden een relatieve meerderheidspositie.

De evolutie onder het kaderpersoneel verloopt geheel anders. Die bespreken we verder (tabel XIII).

TABEL VII
Evolutie stemmenpercentages arbeiders-bedienden per gewest
Ondernemingsraden, 1987-1991

		ABVV	ACV	ACLVB
Arbeiders				
VLA	1987	42,6	48,0	9,4
	1991	38,2	52,6	9,2
WAL	1987	61,2	34,7	4,1
	1991	58,0	37,5	4,5
BRU	1987	48,9	42,6	8,5
	1991	45,9	43,5	10,6
NAT	1987	48,0	44,0	8,0
	1991	44,0	47,8	8,2
Bedienden				
VLA	1987	29,6	63,2	7,2
	1991	26,8	66,6	6,9
WAL	1987	46,9	47,9	5,2
	1991	46,4	49,6	4,0
BRU	1987	42,2	47,3	10,5
	1991	42,2	46,8	11,0
NAT	1987	37,7	54,2	8,1
	1991	36,5	55,6	7,9

Ook in de profit- en de non-profitsector (tabel VIII) is de verschuiving van stemmen naar het ACV en van de andere organisaties weg, de hoofdlijn. Afwijkingen op deze regel ten voordele van het ABVV zijn enkel te vinden in de Brusselse profitsector en in de Waalse non-profitsector: daar gaat het ABVV licht vooruit, blijkbaar vooral ten nadele van de ACLVB.

Het ABVV behoudt een absolute meerderheid in de Waalse profit-bedrijven. Het ACV heeft in de profit-sector in Vlaanderen een absolute meerderheid verworven.

In de non-profit-sector heeft het ACV over de hele lijn een absolute meerderheid, behalve in Brussel. Daar heeft het ABVV een opmerkelijk hoge score (37,4%) maar die ligt lager dan in 1987.

In de Vlaamse non-profit-sector is de positie van het ABVV nog marginaler geworden (7,3%).

TABEL VIII

Evolutie stemmenpercentages profit/non-profit per gewest
Ondernemingsraden, 1987-1991

		ABVV	ACV	ACLVB	NCK	IL
Profit-bedrijven						
VLA	1987	39,5	49,6	8,4	1,6	0,9
	1991	35,8	54,5	8,5	1,3	0,9
WAL	1987	56,4	36,1	4,0	1,9	1,5
	1991	55,0	38,4	3,8	1,8	1,1
BRU	1987	39,8	42,5	9,3	5,5	2,8
	1991	40,3	43,3	10,3	3,7	2,5
NAT	1987	43,5	44,8	7,6	2,6	1,5
	1991	41,0	47,8	7,9	2,0	1,3
Non-profit-bedrijven						
VLA	1987	9,7	87,3	2,5	—	0,4
	1991	7,3	90,7	1,6	0,1	0,4
WAL	1987	24,5	64,2	8,0	0,6	2,7
	1991	25,9	66,5	5,0	0,4	2,3
BRU	1987	39,9	45,0	13,2	1,1	1,4
	1991	37,4	47,1	13,9	0,1	1,6
NAT	1987	21,7	69,6	6,9	0,5	1,4
	1991	19,2	74,4	5,0	0,2	1,3

VI. De vakbonden en de gewesten

Een blik op de positie van de onderscheiden lijsten per gewest (tabel IX) leert dat het ACV in stemmen aantal de grootste vakbond is in Vlaanderen, Brussel én nationaal, en dat deze bond, vooral door zijn Vlaamse score, ook nationaal een absolute meerderheid van de stemmen behaalt (51,5%). Het ABVV behoudt een lichte voorsprong in Wallonië. Opmerkelijk is evenwel dat het ACV in Wallonië meer zetels behaalt dan het ABVV, ondanks zijn lager stemmen aantal. Aangezien de vakbonden doorgaans de zetelaantallen hanteren bij hun uitspraken over de uitslagen van de sociale verkiezingen, kwam dit bijzonder pijnlijk over voor het ABVV, temeer daar het ACV in Wallonië volop victorie kraaide en verklaarde dat de macht van het ABVV gebroken was in Wallonië. Dat leidde de volgende maanden onder meer tot een tijdelijke blokkering van de onderhandelingen tussen de nationale leidingen van beide vakbonden over een gemeenschappelijk memorandum aan de nationale regering.

In Vlaanderen heeft het ACV meer dan twee derden van de zetels (68,2%); het ABVV amper een kwart (25,8%). Nationaal is het ABVV nog goed voor net een derde (33,7%) van het aantal zetels.

TABEL IX

Stemmen- en zetelpercentage van de onderscheiden lijsten per regio
Ondernemingsraden

	ABVV	ACV	ACLVB	NCK	IL	TOTAAL
VLA S	38,3	58,1	7,6	1,2	0,8	100
z	25,8	68,2	4,0	0,9	1,1	100
WAL S	48,7	44,5	4,0	1,5	1,3	100
z	46,0	48,1	2,7	1,3	1,8	100
BRU S	40,0	43,7	10,6	3,3	2,4	100
z	41,4	45,8	6,7	2,9	3,2	100
NAT S	37,9	51,5	7,5	1,8	1,3	100
z	33,7	59,1	4,2	1,4	1,7	100

S = Stemmenpercentage

z = Zetelpercentage.

Het is nuttig hier ook even de absolute stemmencijfers te hanteren (Tabel X). Het ABVV mag dan amper 38% van de Vlaamse stemmen behalen tegenover bijna de helft (48,7%) van de Waalse stemmen, toch is het aantal ABVV-stemmers in Vlaanderen beduidend groter dan in Wallonië.

TABEL X

Absoluut stemmenaantal per lijst en per regio
Ondernemingsraden

	ABVV	ACV	ACLVB	NCK	IL
VLA	120.403	216.587	28.338	4.325	3.086
WA	78.765	71.950	6.548	2.418	2.144
BRU	68.882	75.131	18.298	5.700	4.078
NAT	268.050	363.668	53.184	12.433	9.308

De inbreng van de onderscheiden gewesten in iedere lijst apart, wordt het best weergegeven in tabel XI. In ABVV en ACV wegen Brussel en Wallonië ongeveer even zwaar. Bij de ACLVB valt het grote gewicht van Brussel op, en dat geldt in nog sterkere mate voor de NCK en de individuele of huislijsten (IL) van het kaderpersoneel (zie ook tabel XII). De verkiezingsresultaten bij het kaderpersoneel verdienen evenwel een aparte bestudering.

TABEL XI

Aandeel van de regio's in het stemmenaantal per lijst
Ondernemingsraden

	ABVV	ACV	ACLVB	NCK	IL
VLA	44,9	59,6	53,2	34,8	33,2
WA	29,4	19,8	12,3	19,4	23,0
BRU	25,7	20,7	34,4	45,8	43,8
NAT	100	100	100	100	100

VII. Kaderpersoneel kiest vakbonden

Bij de vorige sociale verkiezingen vormde het kaderpersoneel voor het eerst een apart kiescollege voor de ondernemingsraden ; d.w.z. dat ze apart mochten stemmen voor eigen vertegenwoordigers. Ook voor het eerst konden andere organisaties aan de drie traditionele vakbonden kandidaten voordragen, enkel voor het kaderpersoneel ; dat gold met name voor de zich onafhankelijk noemende Nationale Confederatie van het Kaderpersoneel (NCK) en voor de zgn. bedrijfs- of huis-groeperingen van het kaderpersoneel ; deze laatsten konden huislijsten of Individuele Lijsten (IL) indienen.

De schok die veroorzaakt werd door het doorbreken van het monopolie (trio-polie) van de drie vakbonden, was niet alleen sociaal-psychologisch van aard, maar ook heel materieel : doordat een deel van het kaderpersoneel stemde voor deze lijsten, ging het stemmenaandeel van alle traditionele vakbonden achteruit in 1987.

TABEL XII

Aandeel van de regio's in de kaderledenstemmen

VLA	16.420	(32,8%)
WAL	8.345	(16,7%)
BRU	25.309	(50,5%)
NAT	50.074	(100,0%)

De verkiezingen van 1987 maakten niet duidelijk of de vakbonden dan wel de NCK konden claimen nationaal representatief te zijn voor het kaderpersoneel. De drie vakbonden samen behaalden enkel in de non-profitsector een absolute meerderheid ; in het totaal verzamelden ze slechts 43,7% van de stemmen van het kaderpersoneel. De NCK behaalde 34,1% van de stemmen, de huislijsten 22,2%. Het NCK telde de IL-stemmen op bij de zijne en claimde alzo nationaal representatief te zijn voor het kaderpersoneel, maar dat werd niet aanvaard in de wereld van de sociale partners.

De verkiezingen van 1991 brengen wel duidelijkheid (tabel XIII). De drie vakbonden samen behalen nu wel een duidelijke meerderheid, nationaal en in Brussel en Vlaanderen. In Wallonië niet ; daar blijven de drie vakbonden samen beneden de 50%-grens. Opvallend is vooral de sterke positie van de huislijsten (IL) in de Waalse non-profitsector.

De vakbonden verbeteren hun score met bijna 13 procentpunten tot 56,6%. De NCK verliest bijna 10 procentpunten en zakt weg tot minder dan een kwart

van de stemmen van het kaderpersoneel (24,8%). De huislijsten (IL) dalen met meer dan 3 procentpunten en vertegenwoordigen nog minder dan een vijfde (18,6%) van het kaderpersoneel.

TABEL XIII
Stemmenpercentages lijsten kaderpersoneel

		ABVV	ACV	ACLVB	Sub- taal vakbon- den	NCK	IL
Profit-bedrijven							
VLA	1987	10,3	27,8	3,8	(41,9)	36,2	21,9
	1991	12,1	36,1	4,6	(52,9)	28,2	19,0
WAL	1987	15,1	14,9	3,0	(33,0)	37,2	29,8
	1991	21,4	17,3	5,6	(44,3)	35,2	20,6
BRU	1987	15,5	25,4	5,9	(46,8)	35,2	18,0
	1991	20,9	30,8	9,1	(60,8)	25,2	23,8
NAT	1987	13,7	24,5	4,8	(43,0)	35,8	21,2
	1991	18,1	30,7	7,1	(55,8)	26,7	17,5
Non-Profit-bedrijven							
VLA	1987	4,6	71,4	2,0	(78,0)	2,1	19,9
	1991	0,9	79,8	1,3	(81,2)	2,2	16,6
WAL	1987	9,3	32,5	0,0	(41,8)	10,4	47,7
	1991	11,7	37,5	0,0	(49,2)	6,9	43,9
BRU	1987	37,4	6,7	11,8	(55,9)	19,0	25,1
	1991	30,7	16,4	26,3	(73,3)	1,9	24,9
NAT	1987	17,5	32,1	4,2	(53,8)	11,5	34,8
	1991	13,4	44,0	7,3	(64,7)	4,3	31,0
Totaal							
VLA	1987	10,0	29,9	3,7	(43,6)	34,6	21,8
	1991	11,2	39,2	4,4	(54,9)	26,3	18,8
WAL	1987	14,1	18,2	2,4	(34,6)	32,2	33,2
	1991	19,2	21,8	4,3	(45,3)	29,0	25,7
BRU	1987	16,5	24,6	6,2	(47,3)	34,4	18,3
	1991	21,3	30,2	9,8	(61,4)	22,5	16,1
NAT	1987	14,0	25,0	4,7	(43,7)	34,1	22,2
	1991	17,7	31,7	7,1	(56,6)	24,8	18,6

De winst van de vakbonden is algemeen. Enkel in de Vlaamse non-profit-sector valt een verlies voor ABVV en ACLVB op.

Het NCK-verlies komt praktisch overal voor: in profit- en non-profit-sector, en in alle gewesten. Het verlies van de IL is niet algemeen: ze gaan vooruit in de profit-bedrijven in Brussel; daar verliest alleen de NCK.

Van de drie vakbonden maakt het ACV de grootste winst (6,7 procentpunten), gevolgd door het ABVV (3,7 procentpunten) en de ACLVB (2,4 procentpunten).

Verhoudingsgewijze verhoogt de ACLVB zijn stemmenaandeel echter met de helft, terwijl ABVV en ACV elk een kwart van hun aandeel bijwinnen. De NCK verliest bijna 10 procentpunten, meer dan een kwart van zijn kiezersaandeel; de IL verliezen 3,6 procentpunten, 17% van hun stemmenaandeel van 1987.

Een gedetailleerde analyse van de gegevens van bedrijven waar een kiescollege voor het kaderpersoneel bestond leert dat wellicht vooral de grotere organisatiekracht van de vakbonden verantwoordelijk is voor hun overwinning. De bonden bleken in staat te zijn in meer bedrijven lijsten in te dienen dan de NCK en de bedrijfsverenigingen. In de bedrijven waar NCK en/of bedrijfsverenigingen nog lijsten indienden, behaalden ze doorgaans eenzelfde resultaat als in 1987.

Summary: The social elections of 1991 in Belgium

The four-yearly social elections in Belgium took place for the tenth time in June 1991.

The results show a renewed victory for the christian trade union ACV; all the other unions and lists lost. The socialist union ABVV, which was once the most powerful in Belgium, felt the decline most strongly. It could maintain a narrow relative majority in votes in Wallonia but was outnumbered in seats by the ACV. For many years Wallonia was considered to be a "red bastion".

An other important shift was that the three "general" unions together gained the majority of votes of the executive staff members, at the expense of their "specific" lists: those of organizations and groups representing only members of the executive staffs.

These elections showed a further decline in attendance, in spite of all the propaganda made by the Ministry of Labour, urging the employees to take part in the elections.